

Beszámoló a 2019-es Lámfalussy Lectures Konferenciáról*

Tóth Ferenc

2019. február 4-én immár hatodik alkalommal került megrendezésre a Lámfalussy Lectures Konferencia, amelyen a világ vezető pénzügyi szakemberei és akadémiai kutatói a felzárkózás témakörét vizsgálták meg.

Matolcsy György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke köszöntő beszédében először a Lámfalussy díjjal kitüntetett *Yves Mersch*-t, az Európai Központi Bank Igazgatóságának tagját, a luxemburgi központi bank korábbi elnökét, valamint a Popovics-díjjal kitüntetett *Novák Katalint*, az Emberi Erőforrások Minisztériumának család- és ifjúságügyért felelős államtitkárát üdvözölte. Előadásában kiemelte, hogy az euro 2008-ig tartó első fejezete a felzárkózás folyamataként sikeres volt. Az azt követő – a pénzügyi válságtól 2012-ig tartó – időszakban azonban megszűnt a felzárkózás, és a felszínre kerültek az euro strukturális problémái. Bár a globális pénzügyi válság az Egyesült Államokból indult, az eurozónában mélyebb, hosszabb és fájdalmasabb volt a válság, mint az USA-ban. Az euro 2012-t követő és napjainkig tartó harmadik időszakában lassú fellendülést tapasztalhatunk. *Matolcsy György* hangsúlyozta, hogy mindezekből az alábbi tanulságokat érdemes levonni: 1) Hosszabb és jelentősebb fellendülési időszakra van szükség a tartós konvergencia eléréséhez. 2) Teljes értékű euróra és eurozónára van szükség, ahhoz, hogy kivédhessünk egy, a jövőben bekövetkező esetleges pénzügyi válságot. 3) Megfelelő válságkezelési mechanizmusokra, az USA tapasztalatai alapján gyors, pragmatikus válságkezelésre, valamint a kormányzat és a központi bank szoros együttműködésére van szükség. Magyarországgal kapcsolatban kifejtette, hogy bár jelenleg az eurozónán kívül vagyunk, de az Európai Unión belül, s európaiként jogosultak vagyunk arra, hogy az euroövezet jövőjéről nekünk is legyen víziónk, hiszen Magyarország a következő évtizedekben csatlakozni fog az euroövezethez. Végezetül ismét kiemelte, hogy a jövőben újabb pénzügyi válság következhet be, amikor gyors és hatékony válságkezelésre lesz szükség. Ennek során hatékony együttműködésre lesz szükség a kormányok és a központi bankok között, hogy el lehessen kerülni a súlyos társadalmi és hosszú távú növekedési hatásokkal bíró megszorításokat.

---

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Tóth Ferenc a Magyar Nemzeti Bank Monetáris politikáért és közgazdasági elemzésekért felelős ügyvezető igazgató tanácsadója. E-mail: tothf@mnb.hu

Ewald Nowotny, az Osztrák Nemzeti Bank elnöke, méltató beszédében egy történelmi áttekintésen keresztül részletesen bemutatta és dicsérte *Yves Mersch* munkásságát, széleskörű tapasztalatait, elkötelezettségét az európai, és a nemzeti ügyek iránt is. *Nowotny Mersch-t* nagyon felkészült szakemberként és a díjra az egyik legérdemesebbként mutatta be, akinek gondolkodása megfelel a Lámfalussy Sándor által képviselt szellemiségnek, és igazi európai gondolkodó és példakép is egyben. Reflektálva *Matolcsy György* azon gondoltára, hogy az elmúlt két évtizedben voltak jobb és nehezebb időszakok, elmondta, hogy az Európai Monetáris Unió kis országai számára a válság leküzdése sokkal nehezebb lett volna az ECB nélkül.

Yves Mersch, az Európai Központi Bank Igazgatóságának tagja, a Banque centrale du Luxembourg korábbi elnöke beszédében Lámfalussy Sándort méltatta, akit különböző szerepekben látott életének utolsó 30 éve során, és mindig csodálta rendkívüli precizitását és szakmai hozzáértését. Beszédének legfőbb témája a központi bankok változó szerepe volt.

A modern központi bankok kialakulása az 1980-as évek dezinflációs pályája körül létrejött azon konszenzusból származik, hogy a központi bankoknak függetleneknek kell lenniük, és az infláció elleni küzdelemre fókuszáló, szűk mandátummal kell rendelkezniük. Európában egy második szintű konszenzus alakult ki arról, hogyan kell megosztani a feladatokat, mi történjen nemzeti, és mi regionális szinten. Habár a megosztott szuverenitásra vonatkozó politikai megfontolások a monetáris intézményi rendszert is támogatták, a gazdasági és fiskális kérdésekre vonatkozóan csak koordinációt és néhány közös szabályt írtak elő. Ez sok kritika alapját képezte. A problémákat elmélyítette a gazdasági koordináció sikertelensége, és az Európai Bizottság is megváltozott: egy korábban technokrata testületből politikáivá vált. A legnagyobb teszt a nagy pénzügyi válság volt, amely ma még mindig a társadalmunk alapjait rengeti meg. A válság idején a monetáris politika végrehajtása kapcsán jelentős változások történtek az eszközök, a kommunikáció és az elszámoltathatóság terén. A stratégiai gondolkodás és a különböző szakpolitikai területek közötti kölcsönhatások tekintetében a legnagyobb változás a pénzügyi stabilitást és a makroprudenciális politikát érintette. *Lámfalussy Sándor* 2010-ben kiállt amellett, hogy a központi bankok ne tekintsék kevésbé fontosnak a makroprudenciális feladatukat, mint az árstabilitás megőrzését. *Mersch* konklúziójában a legjobb megoldásnak azt tartotta, hogy a pénzügyi stabilitás kérdéseit európai szinten integráljuk a monetáris politikába, beleértve a nemzeti szintű eszközökkel történő lehetséges korrekciókat is.

Délelőtti szekció: „A felzárkózás évtizede az EU-ban”

A vitafórum moderátora *Szapáry György*, a Magyar Nemzeti Bank elnöki főtanácsadója volt, aki témafelvezető prezentációjában bemutatta, hogy a délkelet-ázsiai országok aránya a világ GDP-jében 2017-ben több mint négyszer magasabb volt, mint 1990-ben, és Kína részesedése folyamatosan növekszik. Az Európai Unió 28 tag-

államán belül a nyolc közép-kelet-európai ország felzárkózási folyamata az EU15-höz bár lassú, de folyamatos. Európa részesedése a világ GDP-jében gyorsabban csökken, mint az Egyesült Államok részesedése. A világ első húsz high-tech vállalata közül 11 amerikai, kilenc pedig kínai, európai nincs is. Az innováció és a technológia fejlődése a jövőbeli verseny kulcsa (különösen a mesterséges intelligenciát és a robotizálást tekintve). Európának javítania kell oktatási rendszerén. A PISA-felmérésekből egyértelműen látható az ázsiai országok kiemelkedő teljesítménye.

Lúcio Vinhas de Souza, az Európai Bizottság Európai Politikai Stratégiai Központja (EPSC) Közgazdasági Csoportjának vezetője az újjáéledő konvergenciáról beszélt. Habár az EU továbbra is egyfajta „konvergenciagép” marad, és látható a tagállamok növekvő életszínvonala, ennél mégis többet kell tenni. A közép-európai EU-tagállamok egyértelmű konvergenciát értek el, ugyanakkor új kihívásokkal szembesülnek, amelyeknek meg kell felelniük ahhoz, hogy ez a folyamat folytatódhasson. A közép-európai tagállamok viszonylag jól teljesítenek makrogazdasági szempontból is. Habár a nem-eurozóna tagok kényelmesen teljesítenék a csatlakozási kritériumok nagy részét, úgy véli, hogy a közép-európai tagállamok továbbra is az EU legkevésbé versenyképes gazdaságai között maradnak. A kormányzás minősége elmarad az EU és az eurozóna átlagától is, sőt némi visszacsúszás figyelhető meg. A megfelelő intézményi kapacitás elengedhetetlen. A kedvező befektetési környezet gyors és hatékony adminisztratív eljárásokat, megbízható és hozzáférhető adatokat, jogbiztonságot és tervezési kapacitást igényel. A hazai piacok hatékony működése olyan változóktól is függ, mint a jogállamiság, az intézmények minősége és hatékonysága. Ha ezek nem megfelelőek, az a tőke kiáramlásához vagy a belföldi és külföldi beruházások hiányához vezethet. Egyes tagállamokban a munkaerőköltségek meghaladják a termelékenység növekedését, ami a relatív versenyképesség csökkenéséhez vezet, és a beruházások nagymértékben az EU Kohéziós Alapjaitól függenek. A fenntartható konvergencia szempontjából fontos a pénzügyi stabilitás. Ez különös jelentőséggel bír a közép-európai euroizált pénzügyi rendszerekben. Összességében elmondható, hogy van gazdasági konvergencia a régióban, de számos területen szükség van kiigazításokra. Az EU ezek megvitatásában mindig partner lesz.

William R. White, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) Gazdasági és Fejlesztési Vizsgáló Bizottságának korábbi elnöke, a BIS korábbi gazdasági tanácsadója az EU-n belüli felzárkózás évtizedéről beszélt. A válság előtti konvergencia kapcsán elmondta, hogy nehéz a konvergencia mérése. Nemcsak az egy főre jutó GDP fontos, hanem a jólét is. A válság után lelassult a konvergencia, valamint a jogi és intézményi reformok folyamata. Fontos az elért eredmények megtartása. Az erős intézmények és bizalom elősegítik az együttműködést, elkerülve a zavarokat. Jobban kell összpontosítani a válságmegelőzésre és -kezelésre. A hazai problémák kezelésére megelőző intézkedéseket kell hozni. Kiemelte a magánszektor adósságának túlzott növekedését. A makroprudenciális politikák hasznosak,

de nem tekinthetők csodafegyvereknek. Ugyanakkor a költségvetési keretrendszer hosszabb távú reformjai, a hazai (helyi pénznemű) tőkepiacok támogatása, valamint az erőteljes jogi és intézményi reformok folytatása kiemelten fontos. Számos külső problémát (kereskedelmi háború, Brexit, gyengülő globális növekedés) a közép- és dél-kelet-európai országok sem tudnak elkerülni, ha ezek bekövetkeznek. Mindenesetre érdemes készülni a rosszabb időszakokra, előtérbe helyezni a válságkezelés javítására irányuló intézkedéseket és általánosságban a bizalom és a rendszerszintű rugalmasság kialakítására fókuszálni annak érdekében, hogy továbbra is vonzani tudják a befektetőket és folytathassák a felzárkózást.

Christian Kopf, a Union Investment Privatfonds GmbH ügyvezető igazgatója az európai integráció és az intézményi rendszer fontosságát hangsúlyozta. Felidézve a Római Szerződésbe foglalt négy szabadságjogot, észrevételeket tett ezeknek a Közép-Európa gazdasági konvergenciáját érintő hatásáról. A személyek szabad áramlása kapcsán megjegyezte, hogy ennek bizonyos esetekben negatív következményei is lehetnek: a fiatal, jól képzett munkaerő elhagyja a közép-európai országokat. Tekintettel a munkaerőhiányra, Magyarországnak két választási lehetősége van: az alacsony növekedési pálya vagy a külföldi munkaerő beáramlása. Úgy véli, Magyarországon részben azért volt súlyosabb a válság, mint Csehországban vagy Lengyelországban, mert az állampapírok hozama magasabb volt. Emellett fontos tényező volt, hogy a tőke szabad áramlása miatt a tagállamok a pénzügyi válság idején nem vezethettek be tőkeáramlás-korlátozó intézkedéseket. Az áruk és szolgáltatások szabad áramlása a gazdasági integráció egyértelműen pozitív eleme volt, különösen az ellátási láncokba való bekapcsolódás tekintetében.

Povilas Lastauskas, a Litván Nemzeti Bank Pénzügyi és Közgazdasági Kutatási Kiválósági Központjának igazgatója – 25 évvel Maastricht után – az Európai Unióban végebe menő heterogenitásról és konvergenciáról mondta el személyes véleményét. Számításai szerint 26 ország – bár lassan, de – közeledik az egy főre jutó reál-GDP ugyanazon egyensúlyi szintjéhez, és az EU-ban szinte általános konvergencia látható. A reál-munkaerőtermelékenység különbségei nagyok és tartósak. Habár makroszinten megfigyelhető némi konvergencia, regionális szinten sokkal nagyobbak a különbségek, alacsonyabb a konvergencia mértéke. A prezentáció zárásaként azt a kérdést tette fel, hogy mi a helyzet a regionális dimenzióval, még akkor is, ha makroszinten van felzárkózás? Elegendő-e egy aggregált konvergenciát nyomon követni?

Délutáni szekció: „A felzárkózás évtizede Ázsiában”

A délutáni szekció *Kairat Kelimbetov*, az Astana International Finance Centre (AIFC) elnöke, a Kazah Nemzeti Bank korábbi elnöke vitaindító beszédével kezdődött, amelynek témája az Európa és Ázsia közötti együttműködés volt. Először a világgazdaságban bekövetkezett és várható további eltolódásra hívta fel a figyelmet, ahogy az euro-atlanti erőközpontból az ázsiai felé mozdult el a gazdaság és politika centru-

ma. Az elmúlt évtizedekben hatalmas változások történtek az ázsiai gazdaságokban. Egyes előrejelzések szerint 2050-re a világ legnagyobb gazdasága Kína lesz, míg a második India, és az Egyesült Államok csak a harmadik lesz. A Föld lakosságának 62 százaléka az ázsiai piacokhoz tartozik. Emellett nagymértékű iparosítási és urbanizációs folyamat zajlott le Kínában és Indiában. Kína a jövő tekintetében is az egyik vezető állam, jelentős szerepet tölt be a világgazdaság digitalizációs folyamatában (például az e-kereskedelemben és a FinTech-ben). Számos kínai vállalat olyan szintre fejlődött, hogy a Szilíciumvölgy amerikai cégeivel versenyez. Davosban kiemelt témaként szerepelt az amerikai–kínai verseny, különösen a mesterséges intelligencia terén. Az ázsiai országok sikerének oka részben az innovációhoz való hozzáállásukból, illetve demográfiai trendjeikből ered, másrészt a prudens szabályozói környezet és intézmények is meghatározóak. Arra fontos fókuszálnunk, hogyan lehet pénzügyileg összekötni az európai és az ázsiai piacokat. Ezen összeköttetés megteremtésében kiemelt szerepe lehet a közép-európai és a közép-ázsiai gazdaságoknak.

A délutáni vitafórum moderátora, *Palotai Dániel*, a Magyar Nemzeti Bank ügyvezető igazgatója és főközgazdásza felvezetőjében kiemelte, hogy folyamatosan változik a globális világrend. Az új gazdasági központok kialakulásával és a régi kereskedelmi útvonalak újjászületésével többpólusú világrend jött létre, amelyben az ázsiai országok egyre fontosabbá válnak. Továbbá megerősítette, hogy Magyarország hid szerepet tölt be Kelet és Nyugat között. A jövőre nézve kiemelte, hogy 2030-ra a négy legnagyobb világgazdasági hatalom közül három ázsiai lehet. A versenyképességre áttérve elmondta, hogy a versenyképességi rés jelentős az egyes régiók között. 2018-ban a világ tíz legversenyképesebb gazdasága közül a World Economic Forum felmérése alapján három, míg az IMD World Competitiveness Center kutatása szerint kettő ázsiai, a többi Európában és Észak-Amerikában található. Hangsúlyozta, hogy a felzárkózásuk alapja egy versenyképességi fordulat elérése volt, ami Magyarország számára is fontos tanulság.

Denis Hew, az Ázsiai és a Csendes-óceáni Gazdasági Együtműködési Csoport (APEC) Politikai Támogatási Egységének igazgatója az ázsiai-csendes-óceáni térség felzárkózásának évtizedét az APEC perspektívájából nézte. Az APEC informális, nem kötelező, konszenzus alapú fórum, amely 21 tagországból áll. Céljuk a szabad kereskedelem és befektetések megvalósítása a térségben. Az APEC-térség GDP-növekedése következetesen meghaladja a világot a válság után, és az APEC részesedése a világ GDP-jéből és kereskedelméből folyamatosan növekszik. Ugyanakkor a geopolitikai feszültségek következtében egy tanulmány kimutatta, hogy a kereskedelem már nem az APEC gazdasági növekedésének megbízható mozgatórugója. A jövő növekedési motorjai lehetnek a digitális gazdaságban rejlő lehetőségek – kiemelve az e-kereskedelmet –, a „zöld technológia” fejlesztése, a zöldmezős beruházások növelése, valamint a termelékenység javító reformok végrehajtása az oktatás, az egészségügy és egyéb szociális szolgáltatások terén, az innováció ösztönzése, az

infrastruktúra hiányosságainak áthidalása, ezenkívül a nők részvételének növelése a gazdasági tevékenységekben. A jövőbeli növekedést befolyásoló aktuális kérdések a következők: a demográfiával kapcsolatos problémák (az öregedő népesség kezelése, az erőforrások elosztása annak érdekében, hogy felkészüljenek olyan jelentős jövőbeli gazdasági kérdések megoldására, mint például az alacsonyabb munkaerő-kínálat és a magasabb egészségügyi költségek), a digitalizációt és foglalkoztatást érintő kérdések (a közepes képzettséget igénylő munkahelyeket számítógépekkel lehet helyettesíteni), illetve a munkahelyi polarizáció (mivel a legtöbb rutinjellegű, közepes képzettséget igénylő munkahely számítógépesé válik, csak a nem rutin-szerű és diszkrecionális munkahelyek maradnak a képzettségi spektrum alacsony és magas szintű végén). Emellett a természeti katasztrófák és betegségek negatív hatással lehetnek a jövő növekedésére, hiszen például az ideiglenes menedékhelyek és az átmeneti megélhetés biztosítása jelentős költségvetési kiadásokkal járnak. Zárásként elmondta, hogy az APEC új jövőképet készít a 2020 utáni időszakra. Ez már figyelembe veszi az új trendeket és kihívásokat: a kereskedelmi protekcionizmus és feszültségek fokozódását, a nem vámjellegű akadályok és a strukturális reformok kezelését, a geopolitikai kockázatokat, a digitális technológiák és a mesterséges intelligencia miatti strukturális munkanélküliséget, a nem megfelelő készségeket, a közepes jövedelmi csapdával kapcsolatos kérdéseket, mint például a technológiai létrán való előrehaladást, a gyors iparosodás és az urbanizáció környezeti hatásait, a globalizációellenes véleményeket és a növekvő egyenlőtlenséget.

Tan Khee Giap, a National University of Singapore Ázsia Versenyképességi Intézetének társigazgatója és Lee Kuan Yew Közpolitika-tudományi Iskolájának docense, a Singapore National Committee for Pacific Economic Cooperation (SINCPPEC) elnöke a kelet-ázsiai gazdasági fejlődés modelljéről, az Egy Övezet, Egy Út kezdeményezés néhány eleméről és az amerikai–kínai kereskedelmi háború következményeiről szolt. Először egy gyors, aktualizált áttekintést adott a globális gazdasági fejlődési trendekről az Egyesült Államok és Kína közötti kereskedelmi háború kapcsán, jelezve, hogy az ázsiai-csendes óceáni térségben továbbra is magasabb növekedés várható, mint a fejlett gazdaságokban és a jövőben is a növekedési ütem csökkenése marginális lesz és kevésbé fog csökkenni, mint a fejlett gazdaságokban. A második részben a szűk keresztmetszetek megoldására szolgáló kelet-ázsiai gazdasági fejlesztési modell (EAED) ismertetésére került sor. A robusztus EAED-modell tapasztalata és sikere azt bizonyítja, hogy a szűk termelési keresztmetszetek feloldása az infrastruktúra szűk keresztmetszetének megoldását célzó beruházások által a gazdasági fellendülés előfeltétele, és hasznos támogatásul szolgál a közepes jövedelmi csapdából való kilábaláshoz. A hatékony vezetés és a jó kormányzás egyértelműen kiemelkedő szerepet játszik az infrastrukturális beruházások előmozdításában. A harmadik rész a regionális és kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodások előmozdításáról, valamint arról szolt, hogy az OECD gazdaságai még mindig fontosak a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN) számára. A negyedik részben az ASEAN fontosságát

taglalta a globális értékláncok termelési töredezettsége és a Kínából az ASEAN-gazdaságokba történő potenciális termelésáthelyezés kapcsán. Ezt követően a kínai Egy Övezet, Egy Út kezdeményezés Magyarország és Kelet-Európa számára nyújtotta lehetőségekről szólt. Elmondta, hogy Magyarország akkor tudja hasznosítani a kínai Egy Övezet, Egy Út kezdeményezésből eredő lehetőségeket, ha nem hagyja a piacra, hanem a kormányzat átveszi ennek a projektnek az irányítását. Végül Szingapúr mint Ázsia infrastrukturális központját mutatta be, az infrastruktúra fejlesztésében, beruházásokban és finanszírozásban megvalósuló, határokon átnyúló együttműködésre összepontosítva.

Choi Hyeonjung, az Asan Politikatanulmányok Intézet Globális Kormányzás Központjának igazgatója és az Asan Institute for Policy Studies kutató munkatársa előadásában hallhattunk arról, hogy mit tanulhatunk a kelet-ázsiai felzárkózó gazdaságoktól. Ezek a gazdaságok a 80-as évek végétől folyamatosan nagyobb növekedési ütemet értek el, mint a világ átlaga, és azt azóta egyre nagyobb mértékben meghaladják. Ismertette a kelet-ázsiai felzárkózó gazdaságok jellemzőit: az állami bürokrácia és gazdaságpolitika dominanciája, a hazai piac ellenőrzése, az üzleti és ipari szövetségek „forgóajtó politikája”, a kiválasztott kulcsfontosságú iparágakra történő koncentráció, a finanszírozás központi szerepe, valamint az export-vezérelt stratégia. Ezt követően a felzárkózás kedvező külső feltételeit sorolta fel: a hidegháború kora egyfajta biztonsági ernyőt, pénzügyi és technológiai segítségnyújtást jelentett, amikor a szövetségesek számára széleskörű piaci lehetőségek nyíltak meg. Az amerikai és liberális gazdaságok létezése, a nagyhatalmak robusztus gazdasági növekedése az 1960–80-as években, az exportorientált gazdaság célországai, a különböző autoriter rezsimek elfogadott politikai beavatkozása a gazdaságokba, a hidegháborút követő korszak megjelenése és a fő importőrök kettős hiányának problémája – mindez kedvezően befolyásolta a növekedést.

Előadását a 21. század felzárkózó gazdaságait érintő kihívásokkal folytatta. A világpiac érettebb, versenyképesebb és liberalizáltabb lett, a szabadkereskedelmi szabályok és a szabadpiaci gazdaságok megváltoztak. Az ipari paradigma is változik, új, növekvő nyereségű vállalkozások jelennek meg, és a feldolgozóipar már kevésbé jövedelmező. A „fenntartható fejlődés” hitvallássá vált, ideértve a gazdasági növekedést, a környezetvédelmet és a társadalmi igazságosságot. Prezentációját az elődök fejlődéséből eredő tanulságokkal zárta: először a kormány fontos szerepét emelte ki: jövőorientált növekedési vízióra, jól meghatározott nemzeti versenyképességre és jól felépített hosszú távú célokra és iparpolitikára van szükség. Másodsor, konszenzusnak kell lenni a nemzeti gazdasági fejlődés tekintetében: megfelelően támogatott politikai rendszerre és vezetésre, valamint a nemzeti vagyon megfelelő elosztására van szükség. Harmadsor, támogatni kell a növekvő nyereségű vállalkozásokat és a feltörekvő ágazatokat. Negyedszer, ki kell használni a liberális nemzetközi rendet és piacokat. Végül el kell kerülni a környezetromlást és figyelni kell a fenntarthatóságra.

Andrew Sheng, a University of Hong Kong Ázsia Globális Intézetének vezető kutatója, a Hong Kong-i Értékpapír- és Határidős Piacok Bizottságának korábbi elnöke Ázsiára egy globális rendszer szempontjából tekintett. Beszéde elején Lámfalussy Sándor előtt tisztelgett és a magyar közgazdászokat tekintette a világ legjobb közgazdászainak, és véleménye szerint a legjobbak a központi bankban dolgoznak. Úgy vélte, hogy a megatrendek paradigmaváltást jeleznek, elmozdulást a neoliberais rendtől, de az átmenet nagyon kaotikus lesz. Makrogazdasági szempontból a pénzügyi kockázatokat felülmúlják a geopolitikai kockázatok. Hat romboló megatrend tényezőt említett: az egypólusútól a többpólusú világ felé való elmozdulás, földrajzi eltolódás a Nyugattól a Kelet irányába, a nemek közötti váltás (a nők gazdagabbá válnak, és többet keresnek), generációs váltás, a fiatalok munkanélküli jövővel szembesülnek, klímaváltozás (víz-, élelmiszer- és energiaproblémák), illetve hogy a technológiai váltás következtében munkahelyi és kreatív diszrupciók alakulnak ki. Egyetlen tényező is igen bonyolult, ráadásul mindegyik tényező kölcsönhatásban áll egymással, és így nagyon összetett kimeneteket eredményezhet. Mindezek hatalmas kihívásokat jelentenek a politika és az üzleti modellek számára, mivel az „Amerika az Első” politika nem egyenlő versenyfeltételeket teremt. A következő téma a felmerülő lehetőségeket és fenyegetéseket érintette, valamint azt, hogy az amerikai dollár erősödése és a kereskedelmi háború, sőt az egész neoliberális gondolkodás veszélyezteti a fenntartható prosperitást. Ha az USD erősödik, akkor hatalmas nyomás nehezedik a feltörekvő gazdaságok likviditására. A kereskedelmi háború nemcsak a kereskedelmet veti vissza. Az is nagy kérdés, hogy kik valósítják majd meg az 5G technológiát. Végül Polányi Károly magyar közgazdászra hivatkozva elmondta, hogy kiderült, az önszabályozó piacok nem működnek és felemészthetik az emberi társadalmat és a természetet.

Matolcsy György záró összegzésében megköszönte a résztvevők nagyon magas színvonalú és izgalmas prezentációit, gondolatébresztő felvetéseiket, és kifejezte reményét, hogy jövőre is folytatódik a fejlődést meghatározó új paradigmákról szóló, közös gondolkodás a Lámfalussy Lectures konferencia keretében.